

Володимир Ратанчук (Дніпропетровськ), викладач
Дніпропетровського обласного ліцею-інтернату
фізико-математичного профілю (Дніпропетровський
національний університет ім. О.Гончара)

Нові знахідки з с. В'язівок Павлоградського району Дніпропетровської області

Кінець XVIII ст. в історії Степової України ознаменувався ліквідацією Запорозької Січі у 1775 р. та завоюванням Кримського ханства у 1783 р. Зникла загроза постійних татарських набігів, почалась масова урядова колонізація краю.

Зруйнувавши систему соціальних відносин Січі, що існувала тут більше 200 років, російська влада спішно формувала на запорозьких землях загальноімперські порядки. Впроваджувався новий адміністративний поділ, формувалися нові інститути влади, здійснювався перерозподіл власності та її узаконення, створювалися механізми використання місцевих ресурсів в імперських цілях. Нові поселення (слободи, міста) засновуються не лише на місці козацьких зимівників, а й на новому, необжитому місці.

У слободах влада російського уряду реалізовувалася через наглядачів. Наглядачі селищ були підпорядковані наглядачам округів, на які поділявся повіт, а ті – земським комісарам. Проте згодом тут було створено місцеве самоврядування, аналогічне іншим українським територіям.

Слобода В'язівок була заснована у 1776 р. на території Азовської

Рис. 2.

губернії (рис.2). В 1782 р. у новій державній слободі була освячена Архангело-Михайлівська церква (за іншими даними церква була збудована на п'ять років пізніше, у 1787 р.) [3. 328], а у 1869 році було відкрите церковно-приходське опікування. З

огляду на дані, щодо перших поселенців, можна припустити про козацьке коріння села: «При разсмотреніи дела о постройке въ Вязовке церкви оказалось: въ слободе Вязовке въ поселеніи уже имеется 162 приходскихъ двора; въ нихъ мужеска 489, женска 376, обоего 865 душъ; все они—люди вольные и свободные, частію изъ малороссіи, частію изъ Польши, а частію—поселяне прежде бывшей Сечи запорожской» [8, 605-606]. В'язівок та сусідня слобода Кочережки із самого початку свого існування не були

кріпацькими, на відміну від багатьох сусідніх поселень, а жителі з покоління в покоління переказували, що то є заслуга козаків [7, 2].

У 2011 р. автором було продовжено збір підйомного матеріалу, більша частина якого датується кінцем XVIII – XIX ст. Всі знахідки походять з південно-східної частини села. Ставрографічні матеріали представлені натільними хрестами (6 екз), що датуються II пол. XIX – поч. XX ст. З них – чотири цілих та два фрагментовані. Всі хрести, за винятком одного алюмінієвого (рис.1.2), бронзові. Хрести 1 та 2 аналогічні раніше знайденому [5, 135-138], але поганій збереженості.

Нумізматичні знахідки представлені монетою дві копійки 1759 р. часів правління Єлизавети Петрівни (1741-1761) та двома «п'ятаками» Катерини II (1763-1796), відповідно 1763 та 1780 рр.

Дві копійки зразка 1757–1761 рр. (рис.1.8). На лицьовій стороні зображення Георгія Переможця, що прямує праворуч, зверху напис – ДВЕ КОПЕЙКИ. На зворотній – у вінку під короною вензель Єлизавети, по сторонах дата 1759 [4, 10]. Монета сильно затерта, що може вказувати на її тривалий обіг, адже вона не втратила своєї платіжної функції і за часів Катерини II.

П'ять копійок (2 екз., рис.1.7). На лицьовій стороні зображення двоголового орла, під ним Е-М (на іншій монеті С.П.М.) і на бандеролі – П'ЯТЬ КОПЕЕКЪ. На зворотній стороні у вінку під короною вензель Катерини, по сторонах дата. Аналогічні знахідки походять і з території Богородицької фортеці [4, 12].

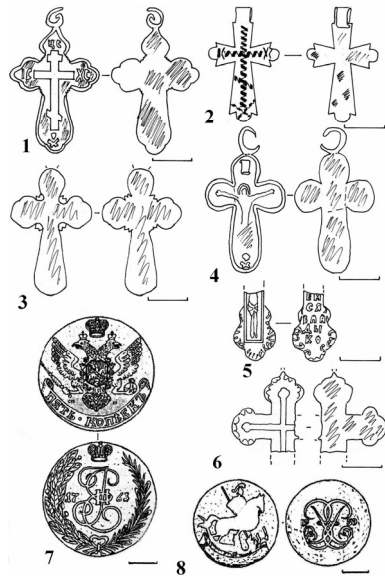

Рис. 1

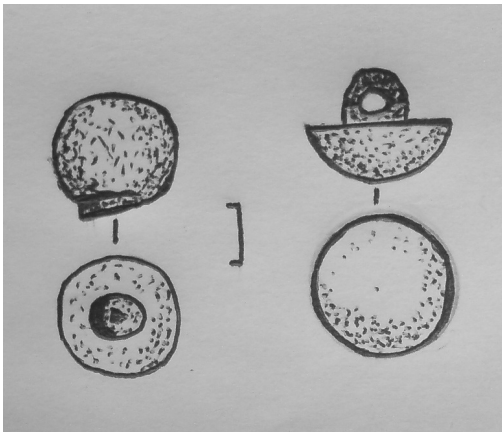

Рис. 3

Автором також було знайдено свинцеву литу кулю від вогнепальної зброї діаметром 1,1 см. [4, 67] та бронзовий напівсферичний гудзик відлитий разом з петлею

(рис.3). Діаметр – 1,5 см. Походить від мундирів кінця XVII – поч. XVIII ст. Аналогічні кулі та гудзики у значній кількості зустрічаються на території Богородицької фортеці [4, 45].

Отримані нумізматичні і ставрографічні матеріали показують генетичний зв'язок населення заснованої у 1776 р. слободи із запорозькими поселеннями Присамар'я.

Література

1. Векленко В. А. Запорозькі натільні хрести XVIII ст. з території Середнього Присамар'я // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: [зб. наук. статей]. – К., 2009. – Вип.18. – С. 109-113.
2. Векленко В.А. Нательные кресты Самари-Богородицкой крепости: монография. – Днепропетровск, 2010. – 216 с.
3. Днепропетровская епархия: Информационно-справочное издание. – Днепропетровск: Издательский отдел Днепропетровской епархии – 2008. – 648 с.
4. Ковальова І. Ф. Шалобудов В. М., Векленко В. О. Каталог старожитностей доби пізнього середньовіччя містечка Самарь та Богородицької фортеці. – Д., 2007. – 108 с.
5. Ратанчук В.В. Ставрографічні матеріали з с.В'язівок Павлоградського району Дніпропетровської області // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. – К, 2011. Вип. 20, ч. 1. – С. 135–138.
6. Спогади жителя села В'язівок Павлоградського району Івана Івановича Мацюка. – В'язівок, 1995. – 73 с.
7. Феодосій Макаревський Материалы для историко-статистического описания Екатеринославской Епархии : Церкви и приходы прошедшего XVIII столетия. – Катеринослав, 1880. – 643 с.

Віктор Векленко (Дніпропетровськ), науковий співробітник Інституту суспільних досліджень

Ставрографічні матеріали з с. Липці Харківської області: презентація комплексу

Село Липці (Харківський район Харківської області) розташоване в долині річок Харків і Липець, в 30 км на північ від м. Харків [3, 621]. Засноване в 1655 р. вихідцями з Правобережної України, вже в 1658 р. стало сотенним містечком. Його населення в 1779 р., згідно з «Ведомостями, ись какихъ именно городовъ и уездовъ Харьковское наместничество составлено и сколько было въ нихъ душъ на 1779 годъ», було достатньо численним: 1431 «військовий обиватель», 48 циган, 136 «владельческих подданных мелкопоместных помещиков» та 13 однодворців поручика Петра Черняка (враховувалися виключно чоловіки, оскільки оподаткування рахувалося на них). Таким чином, Липці на той рік були другим за розмірами населеним пунктом Харківського повіту (1641 ч.), поступаючись тільки військовій слободі Деркачі (2433 ч.) [5; 8].

За радянських часів етнічна історія невеликих міст і містечок козацької доби не досліджувалась в достатній мірі. Зараз ситуація поступово